

**TALABA-YOSHLARNI DUNYOQARASHINI
SHAKLLANISHIDA G‘OYAVIY TARBIYANING AHAMIYATI**

Osiyo Xalqaro Universiteti “Tarix va filologiya” kafedrası o‘qituvchisi,

Rahmonova Sanoat Shuhrat qizi

rahmonovasanoatshuhratqizi@oxu.uz

Annotatsiya: *Maqolada Dunyo sivilizatsiyalari rivojida insonning ma’naviy-axloqiy kamoloti, G‘oyaviy tarbiya masalasi har bir davr va jamiyatga xos bo‘lib, bunda davlat va jamiyat oldida ma’suliyatni shakllantiradigan va unga ta’sir o‘tkazadigan barcha omil va mezonlarni chuqur tahlil qilib, ularning bu borada qanday o‘rin tutishini yaxshi anglab olish maqsadi ham yotadi. Har qaysi xalq yoki millatni uning tarixi, o‘ziga xos urf-odatları va an’anaları, hayotiy qadriyatlaridan ayri holda tasavvur etib bo‘lmaydi. Bu borada, tabiiyki, ma’naviy meros, madaniy boyliklar, ko‘hna tarixiy yodgorliklar eng muhim omillar sifatida xizmat qiladi.*

Tayanch so‘zlar: *Yoshlar, g‘oyaviy, din, davlat va jamiyat, ommaviy madaniyat, xalqimizning yuksak ma’naviyati, adolatparvarlik, ma’rifatparvarlik, urf-odat.*

Kirish. *Mustaqillikdan so‘ng globallashuv jarayoni kundalik hayotimizga juda tez sur’atlar bilan kirib kela boshladi. Buning asosiy sababi xususida gapirganimizda shuni alohida tan olish kerakki - bugungi kunda har qanday davlatning taraqqiyoti, rivojlanishi nafaqat yaqin qo‘shnilar, balki dunyo miqyosida boshqa mintaqa, hududlar bilan shu darajada chambarchas bog‘lanib borayaptiki, bunda biror bir davlatning bu jarayondan chetga chiqib turishi hech bir ijobiy natijalarga olib kelmasligini, hayotning o‘zi ko‘rsatib turganligini tushunish va anglab olish qiyin emas. G‘oyaviy tarbiya masalasi har bir davr va jamiyatga xos bo‘lib, bunda davlat va jamiyat oldida ma’suliyatni shakllantiradigan va unga ta’sir o‘tkazadigan barcha omil va mezonlarni chuqur*

tahlil qilib, ularning bu borada qanday o‘rin tutishini yaxshi anglab olish maqsadi ham yotadi. Har qaysi xalq yoki millatni uning tarixi, o‘ziga xos urf-odatlar va an’analari, hayotiy qadriyatlaridan ayri holda tasavvur etib bo‘lmaydi. Bu borada, tabiiyki, ma’naviy meros, madaniy boyliklar, ko‘hna tarixiy yodgorliklar eng muhim omillar sifatida xizmat qiladi. Masalan, shu zamindan yetishib chiqqan buyuk zotlar, olimu ulamolar, siyosatchi va sarkardalar, umumbashariy sivilizatsiya va madaniyatning uzviy qismiga aylanib ketgan dunyoviy va diniy ilmlarning, ayniqsa, islom dini bilan bog‘liq bilimlarning tarixan eng yuqori bosqichga ko‘tarilishida ona yurtimizda tug‘ilib kamolga yetgan ulug‘ allomalarning xizmatlari katta. Bu ko‘hna tuproqda milodgacha bo‘lgan davrda va undan keyin qurilgan murakkab inshootlar, hali-hanuz o‘zining ko‘rku tarovatini saqlab kelayotgan osori atiqalarimiz qadim-qadimdan o‘lkamizda dehqonchilik va hunarmandchilik madaniyati, me’morlik va shaharsozlik san’ati yuksak darajada rivojlanganidan dalolat beradi va mamlakatimiz hududida mavjud bo‘lgan to‘rt mingdan ziyod moddiy-mafkuraviy obida umumjahon merosining noyob namunasi sifatida YUNESKO ro‘yxatiga kiritilgani ham bu fikrni tasdiqlaydi. Bunday o‘lmas osori atiqalar bu ko‘hna o‘lkada, bugun biz yashab turgan tuproqda qadimdan buyuk madaniyat mavjud bo‘lganidan guvohlik beradi va tabiiyki, insonning g‘oyaviy dunyosini shakllantirishda qanday kuchli ta’sirga ega bo‘lganiga e’tiborimizni jalb qiladi.

G‘oyaviy tarbiyada **xalq og‘zaki ijodi** muhim o‘rin tutib, u millatimizning o‘zligini namoyon etadigan, uni avlodlardan avlodlarga o‘tkazib, tarix to‘fonlaridan, hayot-mamot sinovlaridan omon chiqarib, o‘zligini doimo saqlab kelayotgan el-yurtimizning bag‘rikenglik, matonat, olijanoblik, vafo va sadoqat kabi ezgu fazilatlarini o‘zida ifoda etadi. Shu o‘rinda g‘oyaviy tarbiya mezonlaridan biri bo‘lgan muqaddas dinimizning ahamiyati beqiyosdir. Din azaldan inson ma’naviyatining tarkibiy qismi sifatida odamzodning yuksak ideallari, haq va haqiqat, insof va adolat to‘g‘risidagi orzu-armonlarini o‘zida mujassam etgan, ularni barqaror qoidalar shaklida mustahkamlab kelayotgan g‘oya va qarashlarning yaxlit bir tizimidir.

Har bir ilmiy yangilik, yaratilgan kashfiyot - bu yangicha fikr va dunyoqarashga turtki beradi, g'oyaviy tarbiya mezonlari shakllanishiga o'ziga xos ta'sir o'tkazadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, zaminimizda yashab o'tgan buyuk allomalarimiz, mutafakkir bobolarimizning ibratli hayoti va faoliyati, bemisl ilmiy-ijodiy kashfiyotlari bugun ham jahon ahlini hayratga solayotganini g'urur bilan ta'kidlash lozim. Jamiyat esa o'z zaminining mutafakkirlari, dini va kashfiyotlari, ma'rifat, ilmu fan, madaniyat kabi sohalaridan bularning barchasini o'zida uyg'unlashtirgan xalqimizning g'oyaviy olami naqadar boy va rang-barang ekanini isbotlab berishda, uni namuna qilib ko'rsatishda foydalanadi. Bunday noyob va bebaho boylikni har tomonlama chuqur o'rganish, uning ma'no-mazmunini avlodlarga yetkazish masalasi barcha, birinchi galda, ziyolilar, butun jamoatchilik uchun ham qarz, ham farz hisoblanadi.

Har qaysi millatning o'ziga xos mafkurasini shakllantirish va yuksaltirishda, hech shubhasiz, **oilaning o'rni va ta'siri** beqiyosdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg'ulari, ilk hayotiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag'rida shakllanadi. Bolaning xarakteri, tabiati va dunyoqarashini belgilaydigan mafkuraviy mezon va qarashlar — yaxshilik va ezgulik, olijanoblik va mehr-oqibat, or-nomus va andisha kabi muqaddas tushunchalarning poydevori oila sharoitida qaror topishi tabiiydir. Shuning uchun ham aynan oila muhitida paydo bo'ladigan ota-onaga hurmat, ularning oldidagi umrbod qarzdorlik burchini chuqur anglash har qaysi insonga xos bo'lgan odamiylik fazilatlar va oilaviy munosabatlarning negizini, oilaning g'oyaviy asosini tashkil etadi.

G'oyaviy tarbiya mezonlari haqida so'z ketganda, **mahallaning o'rni va ta'siri** xususida to'xtalish zarur. Ma'lumki, o'zbek mahallalari azaldan chinakam milliy qadriyatlar maskani bo'lib keladi. O'zaro mehr-oqibat, ahillik va totuvlik, ehtiyojmand, yordamga muhtoj kimsalar holidan xabar olish, yetim-yesirlarning boshini silash, to'y-tomosha, hashar va ma'rakalarni ko'pchilik b-n bamaslahat o'tkazish, yaxshi kunda ham, yomon kunda ham birga bo'lish kabi xalqimizga xos urf-o. va an'analar, avvalambor, mahalla muhitida shakllangan va

rivojlangan. Xalqimizga xos o'zini o'zi boshqaruv tizimining bu noyob usuli qadim-qadimdan odamlarning nafaqat tilida, balki dilida, butun hayotida chuqur joy egallagani bejiz emas. «Mahalla — ham ota, ham ona» degan hikmatli naql ana shu hayotiy haqiqatning ifodasi sifatida qabul qilinadi. Har qaysi xonadon, butun el-yurtdagi mafkuraviy iqlim va vaziyatni anglamoqchi bo'lgan kishi, bu boradagi haqiqiy manzaraning yorqin ifodasini avvalo mahalla hayotida xuddi oynadek yaqqol ko'rish imkoniga ega bo'ladi.

G'oyaviy tarbiya mezonlaridan yana biri **ilmu ma'rifat, ta'lim-tarbiya** bo'lib, ularga inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi sifatida qaralgan. Kelajak poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq. Buning uchun har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida, avvalo, shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish ishi ta'lim-tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lib qoladi. Bu esa ta'lim va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi.

Ta'lim muassasalari O'zbekistonning mustaqil taraqqiyot strategiyasi, o'zbek xalqining buyuk davlat barpo etish borasidagi maqsad-muddaolari, milliy

g
' Ta'lim-tarbiyaning har bir bosqichi, o'z navbatida, milliy g'oyalarni

y

o

â Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi. Shuning uchun ham mustaqillik yillarida butun mamlakat miqyosida ta'lim va tarbiya, ilm-fan, kasb-hunar o'rgatish tizimlarini tubdan isloh qilishga nihoyatda katta e'tibor qaratildi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ishlab chiqildi. Uni amalga oshirish jarayonida maktab ta'limi, ayniqsa, umumta'lim maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlashga e'tiborni kuchaytirish kun tartibidagi eng muhim va jiddiy masalaga aylangan edi. Hozirgi kunda istiqlol davrida barpo etilgan, barcha

g

o

o

shart-sharoitlarga ega bo'lgan akademik litsey va kasb-hunar kollejlari, oliy o'quv yurtlarida tahsil olayotgan, zamonaviy kasb-hunar va ilm-ma'rifat sirlarini o'rganayotgan, hozirda ikki-uch tilda bemalol gaplasha oladigan ming-minglab o'quvchilar, katta hayotga kirib kelayotgan, o'z iste'dodi va salohiyatini yorqin namoyon etayotgan yosh kadrlar misolida ma'-yatning yuksalishini kuzatish mumkin va tabiiyki, bunday sharoitda g'oyaviy tarbiya mezonlari ham davrga muvofiqlashib boradi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, yoshlarni ona-Vatanga muhabbat, boy tariximizga hurmat ruhida tarbiyalash uchun ta'bir joiz bo'lsa, avvalo ularning qalbi, ongida mafkuraviy immunitetni kuchaytirish kerak. Toki, yoshlar milliy o'zlikni anglashi, shu bilan birga, dunyoni chuqur anglaydigan, zamon bilan barobar qadam tashlaydigan insonlar bo'lib yetishsin. Buning uchun avvalo, barcha ijtimoiy va gumanitar fanlar orqali milliy g'oyani yoshlar qalbi va ongiga singdirishimiz zarur.

REFERENCES

1. Rahmonova, S. (2023). DYNAMICS AND MAIN DIRECTIONS OF SPIRITUAL AND CULTURAL REFORMS IMPLEMENTED IN UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(10), 850-854.
2. Rahmonova, S. (2023). YANGI O'ZBEKISTONDA MA'NAVIY-MADANIY ISLOHOTLAR. *Current approaches and new research in modern sciences*, 2(10), 40-43.
3. Rahmonova, S. (2023). YUKSAK MA'NAVİYATLĪ AVLOD-UCHĪNCHĪ RENESSANS BUNYODKORLARĪ. *Наука и технология в современном мире*, 2(3), 76-79.
4. Rahmonova, S. (2024). THE REFORMS IMPLEMENTED IN NEW UZBEKISTAN ARE THE FOUNDATION OF THE THIRD RENAISSANCE. *Modern Science and Research*, 3(2), 394-399.

5. Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. SPAST Reports, 1(7).
6. Rahmonova, S. (2023). DYNAMICS AND MAIN DIRECTIONS OF SPIRITUAL AND CULTURAL REFORMS IMPLEMENTED IN UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(10), 850-854.
7. Rahmonova, S. (2023). YANGI O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY-MADANIY ISLOHOTLAR. Current approaches and new research in modern sciences, 2(10), 40-43.
8. Rahmonova, S. (2023). YUKSAK MA’NAVIYATLI AVLOD-UCHINCHI RENESSANS BUNYODKORLARI. *Наука и технология в современном мире*, 2(3), 76-79.
9. Rahmonova, S. (2024). THE REFORMS IMPLEMENTED IN NEW UZBEKISTAN ARE THE FOUNDATION OF THE THIRD RENAISSANCE. *Modern Science and Research*, 3(2), 394-399.
10. Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. SPAST Reports, 1(7).